CONFESSIONIS CATHOLICÆ,

in qua

DOCTRINA CATHOLICA ET EVANGELICA, QUAM ECCLESIÆ AUGUSTANÆ Confessioni addictæ profitentur, ex Romano-Catholicorum Scriptorum suffragiis confirmatur,

AUTHORE

JOHANNE GERHARDO D.

Liber I. Generalis.

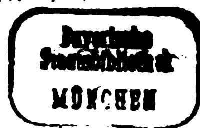
Cum Gratia & Privilegio Elector. & Ducum Saxoniæ.

JENÆ

Typis & Sumptibus ERNESTI STEINMANNI,

ANNO MDCXXXIV.

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Illustrißimo & Celsissimo Principi ac Domino

Dn. WILHELMO

Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ ac Bergiæ

Duci, Landgravio Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Comiti in Marca & Ravenspurg, Domino in Ravenstein,

S. M. R. Suecicæ Exercitus Generali Locumtenenti, Heroi gloriosissimo,

Principi ac Domino suo Clementißimo,

Gratiam & pacem à Deo Patre per Christum Jesum in Spiritu sancto.

ILlustrissime ac Celsissime Princeps, Heros gloriosissime, Domine clementissime, inter ἐπιχειρήματα illa, quibus Romano-Catholici Ecclesiæ suæ veritatem, nostræ verò falsitatem evincere satagunt, non postremum est illud, quòd digito quasi indice sibi demonstrari postulant, *ubi Ecclesia fuerit ante Lutherum*, quem primum Ecclesiæ nostræ autorem ac parentem esse, forti quidem, sed vanâ imaginatione sibi persuaserũt. Cùm enim de perpetua Ecclesiæ duratione divinæ & infallibiles promissiones extent, ex eo ἀναντιῤῥήτως colligi posse censent, *Ecclesiam nostram, utpote, quæ non poßit majores suos ab Apostolis serie continuâ & nunquam interruptâ descendentes numerare ac nominare*, quæve (ut Pistorius in hodeg. cap. 4. de Ecclesia

nugatur) *Anno demum 1517. ex libero aere extiterit, non esse veram, sed spuriam ac adulterinam.* Huic Pontificiorum ἐγκλήματι variis responderi potest modis, uti suo loco ex professo fuit comprobatum; hâc vice unicum illud urgemus, quòd Waldensium Ecclesiæ aliquot ante B. Lutherum seculis floruerint, quas cum nostris doctrinæ consanguinitate conjunctas fuisse, ne ipsi quidem adversarii inficias iverint, cùm Poplinerius scriptor Pontificius (cui Genebrardus hoc elogium tribuit, quòd *purè ac simpliciter ad Historiæ veritatem, non ad causæ gratiam cuncta narraverit*) in Histor. Franc. lib. 1. fol. 7. edit. Anno 1581. *doctrinam VValdensium parùm differre* dicat *ab eâ, quam hodiè Protestantes profitentur;* ac Edmundus Campianus rat. 3. illos *majores nostros* appellare non vereatur.

Denominationem verò acceperunt Waldensium Ecclesiæ à *Petro quodam VValdo* sive VValdensi, qui à patria *VValdis*, quod est oppidum in Marchia Galliæ, cognomen illud sortitus, circa Annum Christi 1160. cùm Papale regnum ad ἀκμὴν jam pervenisset ac Cimmeriis Papatus tenebris omnia involuta & oppressa viderentur, puriorem verbi cœlestis doctrinã in variis non Galliæ solùm, sed totius Europæ provinciis spargere cœpit. Ac quia idem *Petrus VValdus* fuit civis *Lugduni*, quod vulgò etiam *Leon* appellatur, inde, qui ejus doctrinæ suffragium præbuerunt, dicti etiam fuêre *Lugdunenses* ac *Leonistæ;* Item ab eventu *Pauperes de Lugduno*, & *Humiles* sive *Humiliati*, quia possessionibus suis excussi in summa paupertate hinc inde migrare coacti fuêrunt. Dicti etiam fuêre *Fratricelli, Albienses & Albingenses*, (quo nomine in Concilio Lateranensi sub Alexandro tertio censentur,) propterea, quòd quidam eorum in *Albiorum* sive *Albinatum* civitate in Tholosatibus sitâ concionarentur.

Quæ verò VValdensium istorum fuerit doctrina, ex seculorum priorum scriptoribus, adeoq; ipsis eorũ adversariis cognosci poterit. Frater Rainerius Sachonus, qui circa annum 1250. quatuor libros contra VValdenses scripsit, ipsis hoc elogium tribuit, *quòd bene omnia de Deo credant & omnes articulos, qui in Ecclesia continentur, recipiant, solam autem Romanam Ecclesiam blasphement & oderint.* Distinguit autem errores ipsorum in tria capita, quòd sc. erronea quædam doceant, *contra Ecclesiam Romanam, contra doctrinam de Sacramentis & de sanctis, & contra honestos ejusdem Ecclesiæ ritus.* De *Ecclesia Romana*, inquit, *docent, non esse Christi Ecclesiam, sed Ecclesiam malignantium, quæ jam inde à Sylvestri tempore, quo venenum temporalis dominii in eam effusum fuerit, à puritate doctrinæ defecerit; proinde eàm non ampliùs esse Christi sponsam, sed meretricem illam magnam in Apocalypsi Johannea descriptam; Papam esse omnium errorum caput ac fontem; Ecclesiæ Romanæ Antistites Scribis Judæorum, Monachos Pharisæis conformes, à doctrina Evangelii ad humanas traditiones deflexisse. Sacramenta linguâ peregrinâ administrari improbant, cùm Patrimi, quid in Baptismo respondeant aut spondeant, non intelligant; exorcismos item, signationes crucis & cætera hujusmodi in Baptismo adhiberi solita respuunt. Missam sacrificium esse negant, ejus Canonem Apostolis ignotum fuisse asserunt, ac verbis Christi vernaculâ linguâ proferendis Eucharistiam consecrandam esse docent. Præter sacrorum Bibliorum textum nihil in Ecclesiam admittunt, non Decreta, non Decretales Epistolas, non Sanctorum Legendas, non Ecclesiæ traditiones. Inde invocationem sanctorum, adorationem crucis, consecrationes palmarum, cineris, chrismatis, agnorum, quos vocant, Dei, salis & aquæ, peregrinationes religiosas meriti opinione susceptas repudiant. Negant etiam purgatorium, dicentes*

post mortem duas tantùm vias esse, unam electorum ad cœlum, alteram damnatorum ad infernum; omnes Missas & præcipuè eas, quæ pro mortuis ex purgatorio liberandis cantantur, impias, eoq́; penitùs abolendas esse, ut & anniversaria & suffragia hujusmodi. Idem Reinerus de ipsis memorat, *quòd V. & N. T. in linguam vernaculam, Gallicam sc. à Petro VValdo translatum summo studio evolverint, ejusdemq́; describendi potestatem cuivis fecerint.* Æneas Sylvius, postea Pius secundus, Pontifex Romanus, in Historia Bohemica cap. 35. hæc VValdensium dogmata perstringit. *Romanum Præsulem reliquis Episcopis parem esse; inter Sacerdotes nullum discrimen esse, Presbyterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potiorem; animas è corporibus excedentes, aut in æternas è vestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia; purgatorium ignem nullum inveniri; vanum esse orare pro mortuis & avaritiæ Sacerdotalis inventum; Dei & sanctorum Imagines* (ad cultum prostantes) *esse delendas; aquarum, palmarum benedictiones irridendas; Mendicantium religiones malos Dæmones invenisse; nullum capitale peccatum, quantumvis majoris mali vitandi gratiâ tolerandum; Confirmationem, quam chrismate Pontifices inducunt & extremam unctionem inter Ecclesiæ sacra minimè contineri; auricularem Confessionem nugacem esse; sufficere quemq́; sua Deo in cubili suo confiteri peccata; Baptisma fluvialis undæ, nullâ interjectâ sacri olei mixturâ, recipiendum; cœmiteriorum inanem usum, quæstus causâ repertum; quâcunque tegantur tellure humana corpora, nil distare; templum Dei latè patentis ipsum mundum esse, coarctare majestatem ejus, qui Ecclesias, Monasteria, Oratoriaq́; construunt, tanquam propitior in eis divina bonitas inveniatur; Sacerdotales vestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patinas, vasaq́; hujusmodi nil habere momenti; Sacerdotem, quocunq́; loco, quacunq́; tempo-*

re, sacrum Christi corpus conficere posse, petentibusq; ministrare; sufficere, si verba Sacramentalia tantùm dicat; suffragia sanctorum in cœlis regnantium frustrà impetrari, quæ juvare non possunt; in Canonicis horis cantandis, dicendisq; tempus frustrà teri; nullâ die ab opere cessandum, nisi quæ Dominica nunc appellatur; celebritates sanctorum rursus rejiciendas; jejuniis quoq; ab Ecclesia constitutis nihil inesse meriti &c. quæ tamen dogmata pro odio, quo in eos fervet, Sylvius suis verbis satis invidiosè exponit, sed in Confessione ipsorummet VValdensium Regibus Bohemiæ ab iis, qui ex Gallia ejecti in Bohemiam profugerant, aliquoties exhibita enucleatiùs explicantur. Habuit Petrus iste VValdensis in docendo parastatas *Petrum de Bruis*, sive *Bruizium* &, qui ei successit, *quendam Henricum*, à quibus *Petrobrusiani* denominationem acceperunt. Contra illos scripsit Petrus Cluniacensis in suis Epistolis, in quib. hæcce dogmata ipsis tribuit. *Infantes non salvari alienâ fide, sed oportere suâ, id est, propriâ fide baptizari & salvari; Corpus & sanguinem Christi in theatrica Missa non offerri, neq; eam oblationem fieri pro animarum salute; doctrinam de speciebus Sacramenti, ipsis nimirùm substantiis mutatis, esse falsam; Sacrificia, id est, Missas, orationes, eleemosynas & reliqua vivorum opera pro defunctis esse stultitiam & impietatem, nihilq; eis prodesse; Sacerdotes & Monachos debere uxores potiùs ducere, quàm impudicitiæ fornace comburi, aut scortari; cruces non adorandas & venerandas, & tot cruces superstitioni servientes, potiùs amovendas, quàm retinendas; templa tot tantisq; sumtibus non esse extruenda; canticis illis, quæ Monachi aut Sacerdotes in templis personant, Deum irrideri; die Dominicâ & aliis licitum esse, carnibus vesci; soli Scripturæ sacræ credendum, Patrum verò scripta non esse pari autoritate cum Scriptura sacra habenda.* Hæc fuêre præcipua VValden-

sium

sium & Petrobrusianorum doctrinæ capita, quibus in Confessione ipsorum etiam hæc adduntur, *Sacramenta esse duo tantùm; Eucharistiam sub utraque specie Sacerdotibus & Laicis dandam; Ecclesiam Christi veram esse, quæ verbum Christi habeat & Sacramentis utatur, ubicunq; illa sit*, & quæ sunt hujus generis alia.

Sanè non inficiamur, præter hæc dogmata, quæ si rectè explicentur, Scripturis sacris ex asse sunt conformia, errores detestabiles & horrenda flagitia, tum à superiorum seculorum, tum nostri temporis Scriptoribus, eisdem tribui. Accusant enim illos *Manichaismi*, ut constat ex Baronio Ann. 1178. n. 17. & 21. sed hæc accusatio dubio procul ex famoso cap. Unã sanctam extr. de majorit. & obœd. originem traxit. In eo enim Bonifacius octavus eos, qui Monarchicam & supremam Pontificis potestatem negant, (quod VValdenses fecisse constat) confert cum Manichæis duo rerum principia statuentibus. Conjungunt illos cum *Gnosticis, Catharis, Montanistis, Adamitis*, hæreticis pestilentissimis. Guido Carmelita & ex eo Alphonsus de castro lib. 4. adv. hæres. in verbo Coitus hæresi. 1. tribuit VValdensibus, quòd docuerint, *urente carnis libidine omnẽ carnalem commixtionem tam inter viros, quàm inter fœminas esse licitam*. De Petrobrusianis Petrus Cluniacensis Epist. 2. scribit, *Fama est de ipsis, quasi non integrum canonem, h. e. non omnia V. & N. T. scripta, sed solum Evangelium recipiant*. Epist. 1. tradit, ipsos docuisse, *quòd fides propria sine Baptismo nihil prosit; quòd parvuli, infra ætatem intelligibilem constituti, Baptismo Christi non possint salvari; quòd baptizati in infantia postea adulti iterum sint baptizandi; quòd sacra Cœna nunc non sit hominibus danda, quia semel tantùm Apostolis sit data; quòd templa omnia sint diruenda &c.* Utrisque tum VValdensibus,

tum

tum Petrobrusianis tribuunt, quòd *debitum Magistratibus obsequium denegarint; quòd sortilegia & veneficia exercuerint; quòd promiscuos concubitus extinctis luminibus in conventibus suis peregerint.*

Sed accusationum istarum vanitas ac falsitas ex ipsorum adversariorum scriptis & VValdensium actis facili negotio demonstrari potest. Rainerius de illis sic scribit. *Inter omnes sectas, quæ sunt vel fuerunt, non est perniciosior Ecclesiæ Dei, quàm Pauperum de Lugduno, tribus de causis. Prima, quia diuturnior; quidam dicunt, quòd duraverit à tempore Sylvestri, alii dicunt à tempore Apostolorum. Secunda, quia est generalior, ferè enim nulla est terra, in qua hæc secta non serpat. Tertia, quòd omnes aliæ, cum immanitate blasphemiarum in Deum, horrorem inducant, hæc Leonistarum magnam habens speciem pietatis, eò quòd coram hominibus justè vivant & benè omnia de Deo credant & omnes articulos, qui in Symbolo continentur.*

Quodnam verò honestius de ipsorum doctrina & vita dari posset testimonium, quàm hoc ipsum ex hostis ore expressum? Fridericus 2. Imperator in suis contra illos Constitutionibus nihil quidquam de atrocibus & horrendis istis criminibus meminit, sed hoc duntaxat nomine eos damnat, *quòd ab Ecclesia Romana, ejusq; cultu & Ceremoniis discesserint*, ut ex Epistolis Petri de Vineis Cancellarii ejusdem Imperatoris perspicuè elucescit. lib. 1. cap. 25. 26. 27. Memorabile cumprimis est publicum innocentiæ testimonium à Legatis Ludovici XII. Galliarum Regis VValdensibus datum. Cardinales & Episcopi Merindolanos & Cabrerienses, VValdensium reliquias, coram Rege *hæreseos, veneficiorum, incestuum ac aliorum criminum* reos agebant, ac Regis animum ad bellum contra ipsos suscipiendum inflammabant. Merindolani ac Ca-

 bre-

brerienses de cruentis hisce Cardinalium & Episcoporum consiliis ac atrocibus illis, quibus apud Regem deformati erant, calumniis certiores redditi, Legatos ad Regem decernunt, per quos & innocentiam suam tueantur & bellum deprecentur. Illos Cardinales & Episcopi aditu Regis prohibere conabantur, seriò ipsum monentes, ne in conspectum vel colloquium suum VValdensium Legatos admitteret, cùm *jure Canonico omne cum hæreticis consortium sit interdictum*. Verùm Rex masculè respondit. *Etiamsi adversus Turcam aut Diabolum mihi suscipiendum esset bellum, eos tamen priùs audire vellem, inauditum enim damnare ac bello oppugnare est sceptro & jure abuti.* Accersitos ergò Legatos introduci jubet, qui debitâ cum reverentia exponunt, *Merindolanos & Cabrerienses Evangelium, Biblia, Symbolum Apostolorum, Decalogum, Sacramenta agnoscere atque amplecti; cæterùm nec Papæ, nec ipsius doctrinæ adhærere; si rem aliter se habere Rex deprehenderet, nullum supplicii genus sese recusare.* Illa an se ita haberēt, an verò secus, Rex cognoscere expetens, Adamum Finnæum libellorum supplicum Magistrum & Parvum Dominicanum, qui à Confessionibus ipsi erat, ad Merindolanos & Cabrerienses ablegat, qui certis quibusdam quæstionibus iisdem propositis rem omnem penitiùs explorent. Reversi isti ad Regem referunt; *illis in locis homines baptizari, articulos fidei & Decalogum doceri, Dominicos dies religiosè coli, Dei verbum exponi, veneficia & stupra apud eos nulla esse: cæterùm se in ipsorum templis neque imagines, neque ornamenta Missæ ulla reperisse.* Rex hisce auditis tantùm abest, ut bello eos adoriri voluerit, ut jurejurando addito dixerit, *& me & cætero populo meo Catholico illi meliores sunt.*

Claudius Seisellìensis Archiepiscopus temporibus ejusdem

dem Ludovici XII. ex professo contra VValdenses scripsit, sed in eodem scripto ipsos *homines probos, integros, innocentes, in conversatione irreprehensibiles & praeceptoru Dei sedulos observatores fuisse profitetur.* Idipsum quoq; agnovit Guilielmus Paradinus in Annalibus Burgundiæ, qui, *se Historias legisse*, ait, *in quibus & Albingenses & Principes Reguliq;, eorum fautores, ab omnibus istis calumniis vindicantur, & eo tantùm nomine tot modis vexati dicuntur, quòd Ecclesiæ Romanæ traditiones publicè reprehenderent.* Prima istarum accusationum VValdensibus intentatarum origo tribuenda videtur Petro Sarnensi Monacho Cisterciensi, qui Historiam de VValdensib. calumniis probè suffarcinatam Innocentio 3. Pontifici inscripsit, ex quo reliqui materiam præjudiciorum desumsêre, qui sinistra de Confessoribus istis judicia in scriptis suis protulêre.

Neq; est, quòd Pontificii regerant, ipsos fuisse *manipulum exiguum, cœtum contemtũ, factionem recèns exortam.* Fuit profectò illorũ cætus numerosissimus, ab Alpibus ad Pyræneos usq; montes per plurimas regiones diffusus, unde Rainerium conquerentem audivimus, *quòd nulla ferè terra sit, in qua hæc secta non serpat.* Primùm enim tenuerunt locum in montibus & convallibus Allobrogum, in provincia *Galliæ* Narbonensi & Aquitanica, in Albiensi, Ruthena, Cadurcensi, Agennensique Diœcesi, ut Jacobus de Rebiria in suis de urbe Tolosæ Collectaneis testatur. Ex hac terra patria Petrus Waldus in *Belgium* progressus, in Picardia multos sectatores invenit. Inde in *Germaniam* transiit, ac diu per Vandalicas civitates diversatus est, ut Jacobus Augustus Thuanus lib. 6. Hist. memorat. Guido Perpinianus libro de hæresibus annumerat etiã *Angliam*, in qua An. 1174. VValdenses docuerint. Idipsum testatur Guilielmus Neubricensis rerũ Anglicarũ lib. 2 cap. 13.

 ubi

ubi etiam addit *Hispaniam & Italiam*, refertque in latissimis Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, Germaniæq; provinciis tam multos illorum adhæsisse doctrinæ, (quam ipse quidem ex præconcepta opinione *pestem* vocat) *ut secundùm Prophetam multiplicati super numerum arenæ maris viderentur*. Fridericus 2. Imp. in suo contra VValdenses Edicto testatur, quòd *per totam Italiam usq; in Siciliam dogma suum sparserint*. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi memorat, *ex eis captos quosdam in urbe Argentinensi coram omni populo & plebe confessos publicè fuisse, quòd tantus eorum esset numerus, ut si quis ex eis è Colonia Mediolanum ire statuerit, omni nocte hospitem ex secta eorum inveniret*. Idem testatur, innumeros ejus professionis in Austria, Bohemia, vicinisque regionibus fuisse, & quendam ex ipsorum Concionatoribus Viennæ igni damnatum, ad supplicium adductum, *plures quam 80000. in illis regionibus eam religionem amplexos* professum esse, quorum in diversis locis multi passim flammis traditi. Nauclerus volum. 2. generat. 41. memorat, *hanc doctrinam*, quam Romanæ Ecclesiæ linguâ *hæresin* vocat, *in Italia mirificè crevisse*, tum in equestri ordine, tum in plebeio, ac Confessores ejus quotannis in doctorum suorum sustentationem collectam aliquam Mediolanum misisse. Denique etiam eos *in Bulgariam Croatiam ac Dalmatiam* pervenisse autor est Matthæus Paris, ac Flacius Illyricus in Catal. testium veritatis ex Fragmentis librorum Inquisitoriorum probat, *doctrinam VValdensium per Lombardiam, Alsatiam, totum tractum Rhenanum, Belgium, Saxoniam, Pomeraniam, Borussiam, Poloniam, Livoniam, Sueviam, Silesiam, Bohemiam, Moraviam, Calabriam & Siciliam longè lateq; fuisse propagatam*.

Nec solùm adhærentium multitudine, sed etiam autoritate, illorum cœtus illustres ac conspicui fuere. Autoritatem

illam

illam sibi conciliarunt. Primùm quidem *eminentiâ & dignitate adseclarum.* Adhærebant enim illis Proceres plerique, Raimundus Comes Tolosæ & S. Ægidii, Regis Franciæ consobrinus, Raimundus Rogerius Biterrarum & Carcassonæ Comes, Petrus Rogerius Gabareti Regulus, Raimundus Fuxensis, Regis Aragoniæ propinquus, Guasto Bearnii Princeps, Comes Bigerronum, Domina Lavauraci, Comes Carmanii, Raimundus de Thermis, Americus de Monstrolio, Guilielmus de Minerbio & innumeri alii prosapiæ nobilitate insignes, cumprimis verò Rex Aragoniæ & Comites Tolosates patrocinium illis præstabant, unde Rainerius de sic illis scribit. *In omnibus civitatibus Lombardiæ & in Provincia, & in aliis regnis & terris auditores habebant, & in publico disputabant, populumque vocabant ad Stationes solennes in foro & in campo, & prædicabant in tectis. Non erat, qui ipsos impedire auderet propter potentiam & multitudinem fautorum.*

Secundò *sacrarum literarum scientiâ,* quam ex assidua lectione sibi comparaverant, cùm contrà Pontificii doctores inscitiæ infamiâ apud omnes laborarent, quâ de re Jacobus de Rebiria d. l. sic scribit. *Eo tempore, quo VValdensium in Galliæ celebrior erat fama, nullo aut parvo in precio erant ii, qui Sacerdotes se, Episcopos & Ministros Ecclesiæ dici volebant. Indigni enim omnes & rerum omnium ignari penè cùm essent, facilè illis fuit, eruditione & doctrinâ præcellentissimis, primas in populo partes sibi vendicare; ex quibus cùm præ cæteris VValdenses acutiùs de religione disputârent, admittebantur sæpè à Sacerdotibus publicè docendi causâ, non quòd eorum sententiæ sibi probarentur, sed quòd VValdensibus ingenio pares non essent. Tanto in honore erat hujusmodi hominum secta, ut & ab omnibus oneribus haberent immunitatem & multo plura ex morientium Testamentis consequerentur, quam Sacerdotes.*

Tertiò, *indefessâ docendi ac discendi industriâ*, cujus laudem Reinerius ipsis tribuit, sic scribens. *Viri & mulieres, parvi & magni, nocte & die non cessant discere & docere. Audivi ab ore credentis cujusdam, quòd quidam hereticus, quem novi, ad hoc tantùm, ut eum à fide nostra averteret & ad suam perverteret, perduceretq; nocte, hyemali tempore, per aquam, quae dicitur Ibis, natavit ad ipsum. Erubescat negligentia fidelium doctorum, qui non sic zelant Catholicae fidei veritatem, sicut Leonistae zelant infidelitatis errorem.* Et postea. *Novum & Vet. Test. vulgariter transtulerunt & sic docent ac discunt. Vidi & audivi rusticum idiotam, qui Job recitavit de verbo ad verbum, & plures alios, qui totum N. T. sciverunt perfectè.* Idem de ipsis commemorat, *quòd in sola Parochia Camerach habuerint decem scholas.*

Quartò, *in fidei suae professione constantiâ* & in sustinendis persecutionibus tolerantiâ. Quamvis enim instinctu Romani Pontificis horrendis persecutionibus adversus Waldenses Principes & Magnates certatim saevirent, nec ad summam crudelitatem quidquam reliquum facerent, nullis tamen periculis, nullis minis, nullis cruciatibus permoveri potuerunt, ut à veritate ex Scripturis sacris agnitâ desisterent, unde Petrus de Vineis Friderici Imperat. Cancellarius in Epistolis suis ipsos vocat *vitae prodigos & necis improvidos sectatores*; & addit, *quod ipso facto durissimum est, superstites etiam non terrentur exemplo, adfectant, ut vivi in conspectu hominum comburantur.* Innocentius 3. pares Indulgentias pollicebatur illis, qui Albienses bello invaderent, atque illis, qui Saracenos oppugnatum irent, ac quae in bellum sacrum contra juratos Christiani nominis hostes indicta erat pecunia, eam in Waldensium necem intervertebat. Neque belli duntaxat, sed etiam Inquisitionis faces ipsis fuere admotae. Trithemius in Chro-

nico Hirsaugiensi memorat, *Argentinæ ad octoginta ex illorum ordine combustos fuisse, inq; vicino agro trucidatos ad centum uno die.* Ibidem præcipitem adversus illos procedendi modum hisce perstringit verbis: *Eodem*, inquit, *tempore in Alemania multi nobiles & ignobiles, Clerici, Monachi, Moniales inclusæ, Burgenses, cives & rustici à quodam Fratre Conrado de Marpurg Ordinis Prædicatorum (qui generalis Inquisitor hæreticorum à Sede Apostolica fuerat constitutus) per diversa Teutonicæ loca ignis supplicio, nimis præcipiti sententiâ, ut multis tunc fuit visum, sub hæresis nomine sunt addicti. Nam, ut quidam scribit, eodem die, quo quis accusatus, sive justè, sive injustè, nullius appellationis, nullius defensionis sibi refugio proficiente, damnatus & crudelibus flammis injectus est.* A Clemente Pontifice proscripti, & vita & bona eorum libidini & prædæ quorumvis exposita fuêre, ut uno in loco, in quem fortè se receperant, quatuor millia eorum simul fuerint obtrita, superstitibus prærupta montium petentibus, inque eis latibulum quærentibus. Superiore seculo Ann. 1540. Aquis in eos lata fuit sententia, *ut omnes promiscuè opprimerentur, ut dirutis ædificiis vicus* (Merindolum, in quo habitabant) *solo æquaretur, resecarentur etiam arbores omnes & locus omninò desertus redderetur.* Sed hasce injurias, hasce carnificinas, hosce bellorum impetus VValdenses forti & imperterrito animo sustinuerunt, ac miraculosas quandoque victorias ab hostibus, qui præter meritum ipsos adoriebantur, DEI beneficio retulerunt, cujus rei memorabile exemplum cõmemorat Jacob. Augustus Thuanus libr. 27. Histor. pag. 559. *Desiderati,* inquit (in prælio cum Trinitensibus) *ex VValdensibus tantùm duo, ex Trinitensibus magnus & incertus numerus &c. Tot verò præcedentibus prœliis ac velitationibus ex Convallensibus tantùm quatuordecim*

decim occisos memorant, remq; miraculo prrpiorem etiam ab hostibus habitam, ut palam in castris Saubaudi jactaretur, jam manifestum esse, bellum, quod adversus VValdenses gereretur, contra Dei voluntatem susceptum, & quidem Sebastiano Virgilio ad prælium cum atrocibus minis vadenti ab hospita prædictum scribunt, eo die reipsâ experturum, Sabaudiæ an VValdensium causa esset justior. Nam si Sabaudi justior esset, ejus quoq; fore victoriam. Cùm igitur vulneratus ac prope exanimis in diversorium referretur, tunc eandem hospitam inclamasse, VValdensium causam potiorem esse, quippe cùm exiguo numero contra tam potentem exercitum superiores extitissent.

Denique non fuisse VValdenses factionem aliquam repeutinè ac recens exortã, patet ex eo, quòd Rainerius testatur, *quosdam à tempore Sylvestri* (quo venenum terrenæ dominationis in Ecclesiam fuit infusum) *quosdam à temporibus Apostolorum originem eorum arcessere:* quódque Thuanus libr. 6. Histor. testatur, *illos fidem suam à majoribus accepisse & per aliquot annorum Centurias docuisse, atque inde factum esse, ut Luthero reformatam doctrinam proponenti tam multi in diversis ac dissitis locis per universam Europam sese conjunxerint.* Confer Balæum in Catalogo Scriptorum Britanniæ Centur. 2. Catalogum testium veritatis libr. 15. pag. 1498. Sleidani Historicam Relationem de VValdensibus lib. 16. Petri VVesenbecii orationem de VValdensibus in hac Academia Jenensi habitam & typis exscriptam, Mornæi Historiam Papatus &c.

Sed præter VValdenses etiam alii complures veritatis cœlestis Confessores produci possunt, qui Papalibus erroribus cataclysmi instar inundantibus nullâ periculorum ac minarum ratione habitâ masculè contradixerunt, quorum complures testimonium suum voce vel scripto prolatum etiam

san-

sanguine suo obsignare minimè dubitârunt. Illorum testimonia in hac Confessione Catholica in medium producere fuit animus, ut liquidò manifestum fieret, superioribus illis, quæ doctrinæ reformationem præcessêre seculis, nec Deo Ecclesiam, nec Ecclesiæ veritatem, nec veritati Confessores unquam defuisse.

Vestræ verò Celsitud. Princeps Illustrissime, Domine clementissime, hanc opellam meam humiliter inscribere & volui & debui, ut pro singulari clementia & eximiis, quæ in me contulit, beneficiis gratum meum animum subjectissimè declararem, & illustrissimi nominis vestri gloriam, quam rebus belli pacisque temporibus præclarè gestis Cels. V. sibi comparavit, æternæ posteritatis memoriæ transscriberem. Religionem Evangelicam ex limpidis Scripturæ fontibus haustam, cui in hoc scripto ex ipso Adversariorum ore suffragium quæritur, V. Cels. non solùm ipsamet sincero corde amplectitur, sed etiam in ditionibus suis, quarum regimen divinitus ipsi commissum, publicè prædicari ac propagari curat, constitutis ad eam rem fidelibus Ecclesiæ doctoribus, perpetuâ quadam λαμπαδοφορίᾳ sibi invicē succedentibus. De justitiæ administratione Cels. Vestra non minùs solicita, subditis æquâ lance jus distribuit, operâ cumprimis Dnn. Consiliariorum, quos eruditione solidâ, prudentiâ singulari, (longo rerum usu & multorum annorum experientiâ comparatâ,) autoritate eximiâ & eloquentiâ mirabili, adeoq; requisitis omnibus ad sublime hoc officium necessariis instructos in partem solicitudinis sibi ascivit. Eâ insuper clementiâ, eo paterni amoris affectu V. Cels. subditos suos amplectitur, ut proprii corporis objectu injurias hostiles ab illis prohibere non fuerit hactenus verita, cùm longo annorum usu eam rei belli-

cæ peritiam sibi comparaverit, atque eâ animi prudentiâ ac robore polleat, ut magnus ille Suecorum, Gothorum, Vandalorum Rex *GUSTAVUS ADOLPHUS*, Germanicæ libertatis vindex, cui secula longa non habuêre parem, nō habitura parem, cujus gloria iisdem, quibus Solis cursus, terminatur limitibus, Cels. Vestram rerum summæ præficere non dubitârit ac in Exercitu secundum à se esse jusserit. Atque, ut reliquas V. Cels. virtutes & magna in Rempubl. merita sicco pede prætеream, vel hoc solùm nomine nunquam intermorituram laudem apud seram posteritatem Vest. Cels. sibi conciliavit, quòd unà cum Illustrissimo ac Celsissimo Principe ac Domino, Dn. JOHANNE PHILIPPO, Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ ac Bergiæ Duce &c. Domino ac Principe meo clementissimo &c. precibus meis humilimis locum relinquere ac Baronatum Rembda & arcem Apolda cum omnibus pagis, reditibus ac fructibus annuis Academiæ Jenensi jure hereditario possidenda tradere voluerit, ut bonis hisce fundata ac firmata, dotata & ditata, non solùm ab eo, quem minari videbatur, interitu vindicaretur, sed inposterum etiam adversus quosvis sinisterioris fortunæ impetus inconcussa persisteret, atq; ex ea, velut ex equo Trojano, prodirent viri in omni disciplinarum genere probè instructi, quorum operâ in Ecclesia & Republica orbis Christianus salutariter uti frui posset. Ibit in secula hoc Cels. Vestræ beneficium, nec ulla temporum futurorum oblivio memoriam illius ex animis hominum delebit. Certè quicquid boni, quicquid commodi ex hac Academia in tres Hierarchias Dei benedictione inposterum redundabit, illius partem longè maximam Cels. Vestra jure quodam suo sibi vendicare poterit. Suscipe ergo, Illustrissime Princeps, Heros gloriosissime, sereniore vultu chartaceum hoc munusculum

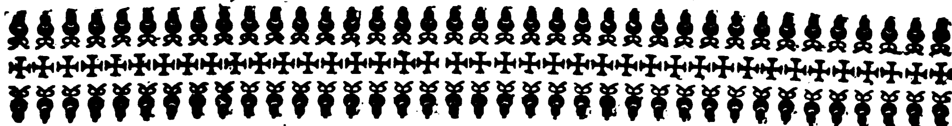
pro-

profectum ab eo, qui beneficii hujus amplissimi proxenetam ac pararium se fuisse impensè lætatur & ad pias preces ac servitia subjectissima Cels. Vestræ se vel eo nomine ætatem obstrictum atque obligatum profitetur. Benignissimus Deus Cels. Vestram cum conjuge Illustrissima & sobole generosissima quàm diutissimè salvam atque incolumen tueatur, atque omnia, quæ hominis, quæ Christiani, quæ Principis vota esse possunt, cumulatissimè eidem concedat. Jenæ Cal. Januarii Anni ineuntis 634. cujus decursum felicissimum bonis omnibus animitus adprecatur

Cels. Vestræ

Subjectiss.

Joh. Gerhard D.

Ad Autorem.

Tot cum Judicio legere, & disponere, quot Tu
Libro uno exponis Magne Gerharde *Libros,*
Humani non est Animi labor ille, sed ille
Divini labor est maximus Ingenii.
Quod si, non fuit; aut Simile haud opus esse futurum,
Dixero, dum stetit, aut stabit hoc Orbis opus:
Dixero quod res est, & dixero, Te tamen Unum
Authorem tanti Magne Gerharde *Libri.*

Caspar Facius Consiliarius
Saxonicus.

SCHEMATISMUS
LIB. I. CONFESS. CATHOLIC.

2. Scri-

2. quòd

3. Pa-

9. Sta-

Argum.

The-

Antit-

5. Eph.

30. Da-

Epi-

Liber

3. Decre-

Eidem

6. præ-

L. B. S.

Ut nemo hominum nascitur sine vitiis: sic nullus liber prodit sine erratis Typographicis. Graviora quædam, quæ per incuriam Correctoris irrepserunt, recensebimus. Pag.52.col.1.lin.9. dictum Alphonsi, utpote, quod pag. proximè præcedente habetur, non legatur. pag.54.col.2.lin.17.lege, si vera.lin.22.lege, Radulphi. pag. 60. col.2.lin.36. lege, lib.4. de Verbo Dei cap.11. pag.65. col.1.lin.23.lege, Azorius. lin. 34. lege, procedat. pag.72.col.2.lin.8. pro Antichristi, lege ArchAngeli. pag.73.lin.26.lege, Esto. pag.77.col.1.lin.14.lege, voci. pag.79.col.1.lin.9.lege, cuneus. pag.80.col.1.lin. penult.lege, Tataretus. pag.81.col.2.lin.8.lege, Leonhardus Marius. pag.85.col.1.lin.1. lege, ut sit regula. pag.88.col.1.lin.7. pro lex illi, lege, ex illis.lin.29. lege, nemo vobis. pag.97.col.1.lin.13. pro Tales, lege, Vales. pag.119.col.1.lin.12.lege, coitiones. pag.127. col.1.lin.13.lege, doctrinam tradere. pag.138.col.1.lin.30.lege, ne in. pag.139. col.2.lin. 26.lege, Sanctitas vestra. pag.142. col.2. lin 23.lege, Augia. pag.146.col.1.lin.22.lege, scientiarum. pag.162.col.2.lin.26.lege, Hosium. pag.163.col.2.lin.35.lege, cõscientias. pag.176.col.2.lin.23.lege, tom.5.oper. Lutheri German. pag.183.col.2.lin.penult.lege, gloria Dei. pag.185.col.2.lin.34.lege, ad fidem. pag.188.col.1.lin.21.lege, concion. pag. 189.col.2.lin.13.lege, polliciti. pag.191.col.2.lin.31.lege, Apostoli. pag.302.col.1.lin.18. inchoetur novus paragraphus ac legatur, Argum. 4. pag. 396.col.1.lin.34. inchoetur novus paragraphus à vocula, Nostram. pag.405.col.1.lin.13. & alibi passim, pro Gualt. lege, Gaulter. pag.437.col.2.lin.10. paragraphus, qui incipit, Urgemus, non legatur. pag.631.col.1.lin.22.lege, repererunt. pag. 632. col.1. lin. 10. lege, ablutione. pag.674. col.2.lin.antepen.lege, durante. pag.736.col.1.lin.2.lege, crimine. pag.781.col.2.lin.28. pro Virg.lege, verbo. lin.ead.lege, ex Epiphanio. pag.786.col.2.lin.14 lege, Antoninus. pag.825.col.1. lin.28.lege, Luc.14. pag.857. col.1. lin. 6. lege, Hauptvortheidigung *cap.12. pag.881.col.2.lin.18. paragraphus, qui incipit, Item &c. ut majusculis characteribus impressus legatur. pag.884.col.1.lin.5.lege, Daventria. pag.939.col.2.lin.36. deleatur vocula, sit. Reliqua, cumprimis leviora, in literarum permutatione & distinctionum prætermissione occurrentia æquus lector sponte corriget.*

CON-